

Overvindelsen af dyret i tænkningen

- *Frihedens filosofi og dyret*

Friedwart Husemann

født 1945, tidligere læge i Gräfeling ved München. Talrige publikationer om antroposofiske temaer.

Fra *Das Goetheanum* nr. 39, 2009. Oversættelse *Ellis Hagen Simonsen*.

Darwinismen har forbundet mennesket med dyreriget. Men også Kants 'tingen i sig selv', Schopenhauers 'verden som min forestilling', ja endog ufejlbarlighedsdogmet fra 1870 udspringer af vores længsel efter den ufejlbarlighed, der er virkeliggjort i dyreriget - dette viser Friedwart Husemann med blik på Rudolf Steiners Frihedens filosofi.

En solsort på en mejet græsmark finder regnormen nede i jorden uden at skulle søge længe. En muldvarps forråd er ikke lige stort hvert efterår, men det rækker altid netop så længe, som den kolde årstid varer ved. Målt med menneskelig målestok kan muldvarpen altså forudse den kommende vinters længde. Biernes sprog, bygningen af en hvepserede eller den trinvis formering af en sildestime, ja bare en enkelt solsorts vej er mesterpræstationer, hvis fuldkommenhed vi mennesker ikke opnår.

Legemliggjort intelligens

Denne forstand, der er legemliggjort i dyreverdenen, fascinerer menneskene. Selv om mennesket ved, at dyret kun kan bringe en enkelt evne til perfektion, men at det selv har alle muligheder, så ville det dog gerne opnå denne fuldkommenhed. Mennesket har en dyb længsel efter dette, sådan som den altid fremadstræbende Faust har udtalt det:

Ak, kødet savner vinger til at følge
med åndens vinger på den høje færd.
Dog har enhver en medfødt trang,
der fremad vinker os og opad kalder,
når højt i luften lærkens sang
som en usynlig klokke gjalder,
når ørnens brede vinge løfter
den over granbevokste kløfter,
og tranen over hav og land
hensvæver imod hjemmets strand.

[...]

Ja, var en tryllekåbe i mit øje,
som bar mig trindt på Jord de vide veje,
ej bytted jeg den bort for rigest dragt,
ej for et kongeskrud med herskermagt.¹

Den overlegne filister vil afvise sådanne ord som drømmerier. Han mærker blot ikke, hvordan netop disse drømmerier, disse længsler og instinkter i det ubevidste spiller en så meget større rolle, desto mindre mennesket vil indrømme dem overfor sig selv. De er - med forlov at sige - drivfjedrene for hele filosofibygninger, der synes at bestå af lutter abstrakte tanker. De er endda den hemmelige årsag til kirkelige dogmer.

Dyret lever med 'tingen i sig selv'

I Rudolf Steiners *Frihedens filosofi* kommer mange filosoffer til orde, som i dag ikke mere har nogen betydning. Læseren spørger sig selv: Hvorfor skal jeg studere disse lange udtalelser om verden som forestilling, om den naive, den transcendentale eller den metafysiske realisme, om den kritiske realisme, om specifikke sanseenergier eller over 'tingen i sig selv'? Kunne forfatteren ikke gøre det en lille smule lettere for mig ved ganske enkelt at fortælle mig, hvad han mener og lade være med at gå omveje over filosofiske systemer, der ikke interesserer mig?

Måske føler vi os oven i købet en smule overraskede, når forfatteren har forudset vores modvilje og efter den udførlige forklaring og forestillingsproblemet lykkelige løsning giver de her underliggende faktorer en overraskende vending. Det drejer sig nemlig slet ikke om alle disse filosoffer og deres i dag muligvis forældede meninger, det drejer sig heller ikke kun om at modbevise Berkeley, Kant, Schopenhauer og andre, men det drejer sig om, at læseren modbeviser sig selv.²

For ethvert menneske kommer i den samme vildfarelse, når det begynder at blive sig bevidst, at det skyder en forestilling ind mellem sig selv og verden. Ethvert menneske bliver forvirret, når det må tilstå overfor sig selv, at dets erkendelsesformåen ikke er så sikker, som det først tænkte.

Ethvert menneske har nemlig i underbevidstheden driften til at ville erkende så fuldkomment, som dyret kan det. Forestillingen er ikke så abstrakt hos dyret som hos mennesket; den er smeltet sammen med iagttagelsen. Dyret kan derfor ikke tage fejl, men det kan mennesket.

Således forstår vi Rudolf Steiners forklarende ord: "Dyret lever med 'tingen i sig selv'. For mennesket bliver 'tingen i sig selv' ubekendt, når det siger: Jeg ville egentlig gerne være et dyr, jeg ville gerne have det lige så godt som dyrene. Men så godt kan jeg ikke have det. - At konstatere 'en ting i sig selv', der sætter erkendelsesgrænser for os, det er noget, som opstår af menneskets længsel efter at føle sig som et dyr og dog indse, at man ikke kan have sådan en

erkendelse som dyrets. Det er hemmeligheden i kantianismen.³

Vi må altså først opdage dyret i os selv. Det er impulsen i *Frihedens Filosofi*, når der her tales så udførligt om 'verden som forestilling' og 'tingen i sig selv'.

Længselen efter ufejlbarlighed

Helt på samme måde er det med vores længsel efter ufejlbarlighed. Når vi ser en and svømme med sine ællinger i en flod, så erkender vi umiddelbart, at de små ællinger, ganske vist med hurtigere bevægelser, men dog lige så fuldenendt som moderdyret, retter sig efter strømmen og behersker svømningen fejlfrit - uden at have lært det! Sådant et liv uden at skulle lære føler vi os tiltrukket af. Ud fra denne længsel opstod endnu i samme århundrede som Darwin og Haeckel dogmet om pavens ufejlbarlighed.

Egentlig måtte man spørge sig selv, hvordan sådan noget overhovedet kunne accepteres i vores så 'oplyste tid'. I den her udarbejdede sammenhæng er opstillingen af dette dogme imidlertid endda forståeligt, i det mindste lige så begribeligt eller ubegribeligt som 'tingen i sig selv'. Netop på grund af vores længsel efter dyret, der ikke kan opfyldes, synes dette dogme alligevel at opfylde denne længsel. Det er sandt, at menneskene overalt omkring sig kan få øje på ufejlbarligheden, man behøver kun at betragte dyrene og deres perfekte adfærd. Og fordi det dyriske på naturlig måde lever som undergrund i mennesket, så lever også i hvert menneske ufejlbarlighedens vildfarelse.

Således har det 19. århundrede været et århundrede, hvor dyret har virket, for det første med evolutionslæren fra 1859, der lod mennesket fremgå legemligt af dyrene, for det andet gennem ufejlbarlighedsdogmet fra 1870, og for det tredje gennem du Bois-Reymonds 'ignorabimustale' fra 1872, som gjorde erkendelsesgrænserne og 'tingen i sig selv' til videnskabeligt paradigme.

Det intellektuelle syndefald

På hvilken måde bliver nu i *Frihedens filosofi* dyret overvundet? Egentlig gennem iagttagelsesbegrebet. Man kan ikke se solen uden øjne, men øjet selv er også kun en iagttagelse som alle andre iagttagelser. Man kan derfor ikke sige, at solen ikke er til stede uden mit øje, eller kun er til stede i mig som forestilling.

Fordi hvert sanseorgan kun er en iagttagelse, ophæves den iagttagelses-relativisme, som Berkeley, Kant og Schopenhauer har sat ind i verden. Denne gendrivelse er så enkel og slående, at man undrer sig over, hvorfor så mange skarp-sindige tænkere, der har beskæftiget sig med forestillingsproblemet, ikke er kommet på den.

Rudolf Steiner er skaberen af denne afgørende tanke, og han formulerede, svarende til dette, i 1890 den forløsende sætning: "Det sanselige verdensbillede er summen af sandhedsindhold, der forvandler sig uden en tilgrundliggende materie".⁴

Den anden vej, som de fleste gik, var, at man bag iagttagelserne søgte nye iagttagelser som årsager-, hvorved den moderne teknik og det materielle fremskridt kom i stand på alle områder. Det er imidlertid en fejltagelse, når man bag en iagttagelse formoder en anden - for det meste en mindre iagttagelse - som årsag. Hvis vi som eksempel tager forklaringen på en organisme. Hvad der i går var cellerne, er i dag genomet og i morgen vil det være de mekanismer, der bringer genomet i stand. Jeg kan ikke forklare en iagttagelse på den måde, at jeg fører den tilbage til andre iagttagelser. Vi tager et andet eksempel fra fysikken. Den røde farve er helt nøjagtigt en iagttagelse som den målte bølgelængde på 800 nanometer, der efter fysikkens opfattelse som en lov ligger til grund for rødt. På denne måde er vejen ind i materien uendelig.

I virkeligheden kan man finde vejen fra ethvert sansefænomen, om det er lille eller stort, til dets sande årsag i det åndelige, når man har tillid til sin tænkning. Det var krisen i det 19. århundrede,⁵ at man i sanseverdenen ikke mere søgte noget skjult åndeligt, men at man bag det sansbare kun søgte noget skjult sansbart. Det var menneskehedens intellektuelle syndefald,⁶ der fandt sted i 1800-tallet: Mennesket forfaldt til iagttagelse og har glemt tænkningen. Mennesket er forfaldet til dyret i sig selv og har mistet det, der gør det til menneske. Materien er blevet til alle iagttagelsers årsag, og ånden findes ikke mere.

Den højere iagttagelse i iagttagelsen

Redningen ud af dette dilemma er iagttagelsens væsen. Indenfor iagttagelsernes verden findes der nemlig én iagttagelse, der er mere end blot iagttagelse. Den er heller ikke kun givet som alle andre iagttagelser, men den bliver frembragt af vores egen åndelige aktivitet, hvorfor vi kan skelne mellem den og andre iagttagelser. Denne højere iagttagelse i iagttagelsen, eller - som man også kan sige - denne højere erfaring i erfaringen⁷ er tænkningen. Tænkningen og iagttagelsen står overfor hinanden i erfaringen. Iagttagelsen giver os imidlertid ikke nogen oplysning om sig selv; tænkningen giver os oplysning både om sig selv og om alle andre iagttagelsers væsen.⁸

Således er tænkningen, udefra betragtet, ganske vist beslægtet med iagttagelsen, fordi den kun kan blive os bevidst gennem iagttagelse, men på den anden side er den alle andre iagttagelsers indre væsen, fordi den overhovedet først forklarer dem. Og det er nøjagtigt det samme forhold, som mennesket har til dyrene. For en ydre betragtning er menneske og dyr naturligvis be-

slægtet, men årsagen til dette slægtskab er ikke dyret, men derimod mennesket. Enhver dyre-form bliver først forståelig gennem mennesket. Mennesket er skabelsens førstefødte, som mange forskere før og efter Rudolf Steiner har vist.⁹ Vanskeligheden ved at fatte denne tanke ligger kun i, at man må forestille sig, hvordan mennesket i åndelig forstand kommer først.

I sanseverdenen optrådte mennesket naturligvis som det sidste. Åndeligt var det derimod det første. Dyrene nedstammer fra mennesket, det er ikke mennesket, der nedstammer fra dyret. Dette vekselforhold mellem menneske og dyr er åndeligt anskueligt i forholdet mellem tænkning og iagttagelse. Opdager man det gennem selverkendelse, genfinder man også den samme tanke i dyrenes evolution.

Hvor ufejlbarligheden stemmer

Tænkningen er i det hele taget menneskets redning fra dyret. For når vi gør tænkningen selv til iagttagelsesobjekt, så mærker vi, at forestillingen falder væk i dette forhold, at denne skæbnesvangre fejlkilde, der ellers overalt gør verdenserkendelsen til en gåde for os, her er blevet fjernet.¹⁰

Vi kan fatte tænkningen gennem tænkningen selv. Her og kun her er ufejlbarligheden sandhed. Den har imidlertid intet indhold her - og Gud ske tak og lov for det - så vi kan slet ikke bilde os noget ind ved den. Det var jo Fichtes fejltagelse, at han mente, at man kunne skabe hele verden ud fra dette punkt. Det punkt, hvor ufejlbarligheden stemmer, er en ren metodebevidsthed og så uspektakulært, at det undgår de flestes opmærksomhed! Den må dog blive os bevidst, og *Frihedens filosofi* er fuld af denne bevidstgørelsesproces for så vidt angår vores menneskelighed, således at vi hæver os over dyrene.

Her er nemlig det sted, hvor vi mennesker når den samme perfektion, den samme fuldkommenhed og fuldendthed i det indre, sammenfattet i ét punkt, som i dyreriget er udbredt i det ydre som tusindvis forskellige evner. Og ud fra denne tænkning, der erkender sig selv, findes der ingen 'ting i og for sig selv', findes der ingen erkendelsesgrænser, findes der ingen dogmatik eller ydre uretmæssige krav på ufejlbarlighed, men der åbner sig en fuldstændig ny verden. I denne form - som iagttaget aktivitet - er tænkningen nemlig den første oversanselige iagttagelse, som vi kan have. Ud fra dette punkt kan der komme yderligere oversanselige iagttagelser, som kan udforskes alt efter vore evner.

Noter:

¹ Johan Wolfgang Goethe, *Faust* 1, vers 1090-1099 og 1122-1125

² Rudolf Steiner, *Frihedens filosofi* (GA 4), Tilføjelse til nyt oplag fra 1918.

³ Rudolf Steiner, *Jordens død - Verdens liv* (GA181), 1. april 1918.

⁴ Rudolf Steiner, *Einleitungen zu Goethes Naturwissenschaftlichen Schriften* (GA 1), kap. "Das Urphänomen".

⁵ Rudolf Steiner, *Innere Entwicklungsimpulse der Menschheit* (GA 171), 21. oktober 1916.

⁷ Rudolf Steiner, *Grundlinien einer Erkenntnistheorie der Goetheschen Weltanschauung* (GA 2) 8. kap. Dansk: *Grundtræk af en erkendelsesteori*.

⁸ Samme kap. som ovenfor

⁹ Ikke mindst i de store værker af Jost Verhulst og Dankmar Bosse. Jost Verhulst, *Der Erstgeborene*, Stuttgart 1999; Dankmar Bosse, *Die gemeinsame Evolution von Erde und Mensch*, Stuttgart 2002.

Mark

¹⁰ Se note 2

Studierejse til

Chartres og Paris 2012

Kongelys arrangerer studierejse til Chartres og Paris med Anders Høier i perioden 29. juli - 5. august 2012

Anders Høier vil guide os igennem Chartres-katedralen som et ægte 'urbillede', der på én gang knytter an til den gamle keltiske druidekultur, til den græske skønhed og filosofi og til den esoteriske kristendom.

Efter besøget i Chartres er vi i Paris for at sammenligne katedralen i Chartres med Notre Dame og samtidig besøge det fine kunstmuseum, Louvre, med bl.a. Leonardos Mona Lisa og perler fra den græske kunst.

I Paris bliver der også nogen tid til at opleve byen på egen hånd.

Se fuldt program og priser på www.kongelys.com